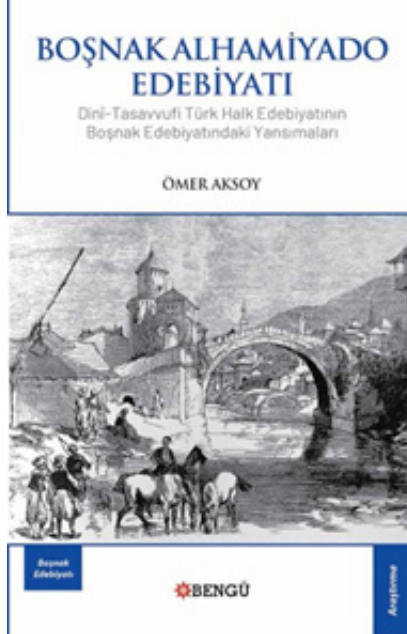

Kitap Tanıtımı/Book Review

Gülçin BALAT*

AKSOY, Ömer (2019). *Boşnak Alhamiyado Edebiyatı*, Ankara: Bengü.

Doç. Dr. Ömer Aksoy tarafından hazırlanan *Boşnak Alhamiyado Edebiyatı* adlı eser, Ön Söz (s. 9-11) ile başlamakta ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Ön Söz'den sonra yer verilen *Giriş*'te edebiyat disiplininin işlevlerinden biri olan dinin propaganda aracı olarak kullanıldığına değinmekte ve Balkanların özellikle de Boşnakların edebiyatla tanışmasından bahsedilmektedir. Boşnakların geçmişte kullandıkları "Bosaçitsa" adlı Bosna Kiril yazı sisteminin Türklerin Bosna Hersek'i

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi ABD, gulcin.balat@hotmail.com, ORCID ID:0000-0002-3967-2977.

fethi akabinde değiştiği ve Arap harfleriyle yeni bir yazı sistemi geliştirildiği bilgisi verilmektedir (s. 15). Giriş mahiyetindeki bu bilgilerden sonra *Boşnaklar ve Boşnak Edebiyatı Üzerine* (s. 17-38) adlı bölüm gelmektedir. Bu bölümde, Alhamiyado Edebiyatı'nın teşekkülüne zemin hazırlayan hususlar ortaya koyulmakta Boşnakların tarihî, siyasî, kültürel ve coğrafi özellikleri hakkında bilgiler verilmektedir. Bu bölümde verilen bilgilere göre Bosna sözcüğü ilk kez 10. yüzyılda kullanılmış olup İilir dilinde, "Bos: Akan su ve Almancada "dük,bey" anlamına gelen Herzog adından türeyen Hersek toponomisi vardır. Bosna toponomisinden türeyen Boşnak adı Bosna Hersek, Sırbistan ve Karadağ sınırları içerisinde yaşayan Müslümanları adlandırmak için kullanılan geleneksel bir etnonimdir" (Aksoy, 2018, s. 17). Bu bölümde, Boşnak adının anlamı yanında Boşnakların tarihsel süreç içinde Osmanlı Devleti ile olan dinî, siyasî ve kültürel ilişkilerine de ayrıntılı bir biçimde yer verilmektedir. Bu bilgiler yanında Boşnak halk edebiyatında yer alan edebî türler hakkında da bilgiler mevcuttur.

Müslüman olmayan diğer Slav gruplarında rastlanmayan lirik şarkılar olan sevdalinkalar; lirik aşk hikâyeleri olan baladlar ve romanslar Boşnak halk edebiyatını oluşturan en önemli türler olarak tanıtılmaktadır (s. 31). Kitapta verilen bilgilere göre sevdalinkalar; şekil olarak anonim Türk halk edebiyatı türlerinden mâni ve türkü benzeyen lirik tarz aşk öykülerinin anlatıldığı türlerdir (s. 36). Sevdalinkalar yanında Boşnak halk edebiyatında Avrupa'da yaygın olarak görülen balad türünde de eserler verilmiştir. Eski inanışların ve mitolojik unsurların yer aldığı Boşnak baladlarında kahraman ve kahramanın hayatı etrafında teşekkül eden mücadele ve savaşlar anlatılmaktadır (s.36). Boşnak halk edebiyatında balad türüne ait eserlerin verilmesi Boşnakların Avrupa'yı edebî anlamda takip ettiğini göstermektedir.

Eserin birinci bölümü "*Alhamiyado Edebiyatı*" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde özellikle Alhamiyado Edebiyatı'nın tarihi gelişimi, muhtevası ve temsilcileri hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. *Alhamiyado Edebiyatı Literatürü* alt başlıklı bölümde; Alhamiyado Edebiyatı'nın tarihi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Erdelli Hasan'a ait "Hırvat Türküsü" adlı şiir, Alhamiyado Edebiyatı'nın ilk şiiri olarak kayıtlarda yer almaktadır. Alhamiyado Edebiyatı hakkında yerli araştırmacılar yanında yabancı araştırmacıların da çalıştığı ve özellikle Almanların bu edebiyata ilgi duyduğu dikkat çekici bir bilgidir. Takip eden alt bölüme ise *Alhamiyado Edebiyatının Teşekkülü, Tarihi Gelişimi ve YapısalHususiyetleri* adı verilmekte ve özellikle Alhamiyado kelimesinin etimolojisi yapılmaktadır. Bu bölümde verilen bilgiye göre "Alhamiyado(alhemijado): Arapça, 'Arap olmayan, yabancı' anlamına gelen 'el cemiye' sözcüğünden türetilmiştir" (s. 53). Boşnaklar arasında belirli bir edebiyat geleneğini adlandırmak için kullanılmasının menşesi ise İspanya'ya dayanır. İspanya'da uzun süren Arap hakimiyeti döneminde İslam kül-

türü ve edebiyatından etkilenmeleri neticesinde İspanyolların kendi dillerinde Arap harflerini kullanarak vücuda getirdikleri edebiyatı Alhamiyado Metinleri (texosaljamiados) şeklinde adlandırmaları, Boşnaklar için bir ilham kaynağı olmuştur” (s. 53). Bosna Hersek’te Alhamiyado Edebiyatı’nın teşekkül etmesinin nedeni özellikle İslamiyet’in burada yayılması ve İslamî biçimde eğitim veren medreselerde eğitim gören kişilerin artması bu edebiyatın muhtevasını oluşturan dini-tasavvufî çevreleri geliştirmiştir. İslamiyet’in bir diğer etkisi ise Boşnakların Türkizm (Turcizam) dedikleri Türkçe kelimelerin Boşnak diline geçmesine de katkı sağlamış ve bu edebiyatta Türkçe kelimelere oldukça fazla yer verilmiştir (s. 56).

Alhamiyado Edebiyatının İdeolojisi ve Dinî-Tasavvufî Tesir adlı bölümde, bu edebiyatın özellikle Bogomil inancı sonrasında İslamiyet’i kabul eden Boşnakların inanç dünyasında yaşanan değişimlerin edebiyata olan yansımından söz edilmektedir. Özellikle 11. yüzyıldan itibaren Orta Asya ve Horosan’dan Anadolu’ya oradan da Balkanlara geçen “Kolonizatör Türk Dervişleri” ve sonrasında İslamiyet’in bu bölgede yaşamaya başladığı Sünnî tarikatlar ile bu edebiyatın oluşumu bölgede hızlanmıştır. Alhamiyado Edebiyatı’nda Türk-İslam kültürüne ait birçok unsurun bulunduğu ancak İslam öncesi Türk inanç sistemine ait ifadelerin bulunmadığı belirtilmektedir (s. 75). Bu bölümde, Alhamiyado Edebiyatı’nı temsil eden bazı örnek metinlere yer verilmektedir. Özellikle Alhamiyado Edebiyatı’nın önemli temsilcilerinden olan İlhamî’nin ilahileri örnek olarak verilmektedir. Bu bölümde yer verilen ilahilerin içeriği tasavvufî unsurlarla yoğrulmuş olup İslamiyet’e ait namaz, oruç ve Ramazan ayı hakkındadır (s. 80-94).

Alhamiyado Edebiyatında Türler adlı bölümde sıkça kullanılan edebî türler hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde özellikle Boşnak Alhamiyado Edebiyatı’nda kullanılan edebî türlerin menşeinin Türk tekke şiiri olduğu açıklanmaktadır. Boşnak Alhamiyado Edebiyatı’nda Türk tekke edebiyatının en sık kullanılan türlerinden biri olan ilahi türünde birçok örnek eserin verildiği aktarılmaktadır. *Alhamiyado Edebiyatında Süreli Yayınlar* adlı son bölümde, bu edebiyatı geliştiren süreli yayınlar hakkında kısa kısa açıklamaya yer verilmiştir. Yazar, Boşnakça çıkarılan ilk süreli yayın olan *Tarik* dergisinin Alhamiyado Edebiyatı’nın gelişmesine katkı sunduğuna değinmektedir (s. 107).

Alhamiyado Edebiyatının Başlıca İsimleri ve Eserleri başlıklı ikinci bölümde Alhamiyado Edebiyatı çevresinde eserler veren önemli temsilcilerin hayatı hakkında bilgiler yer almakta ve eserlerinden örnekler sunulmaktadır. Bu bölümde verilen metinler Boşnakça ve Türkçe açıklamalarıyla verilmektedir. Bu bölümde, Alhamiyado Edebiyatı’na ait yirmi iki şahsiyete yer verilmektedir. Bu şahsiyetler arasında Erdelli Mehmed, Hacı Yusuf Livnyak, Kadı Hasan, Mehmed-aga Pruşça-

nin, Feyzo Softa, Muhamed Hevâî Uskufî, Hasan Kaimî, Molla Mustafa Başeski, Mustafa Firaki, Muhammed Velihociç gibi isimlere zikredilmektedir (s. 115-280). *Anonim Metinler*, başlığı altında ise Boşnak Alhamiyado Edebiyatı'na ait anonim olan manzum metinlere yer verilmektedir (s. 282-292). Bu metinler arasında "Djecinja Smrt" (Çocuk Ölümü) adlı mensur bir hikâyeye de yer verilmektedir (s. 292-295).

Eserin *Sonuç* bölümünde yer verilen bilgiye göre; Boşnak Alhamiyado Edebiyatı, kaynağını Türk-İslam kültüründen almış olup Boşnakların Osmanlı döneminde Arap harfleriyle ana dillerinde oluşturdukları dinî-tasavvufî içerikli edebiyattır (s. 297-300). Bosna Hersek'te yaşanan siyasi ve kültürel gelişmelere bağlı olarak bu edebiyat bugün resmî anlamda devam etmemektedir. Sonuç bölümünden sonra *Dizin* ve *Kaynakça* yer almaktadır. Yazar, Türkçe kaynakların yanında Boşnakça, Sırpça, Hırvatça ve İngilizce kaynaklardan da faydalanmıştır. Yazarın alan araştırmasında bulunarak hazırlamış olduğunu aktardığı bu eser, Türk-İslam kültürünün yaşatıldığı önemli bir bölgesi olan Bosna Hersek'teki Balkan edebiyatının bir bölümünün tanıtımına önemli bir katkı sunmaktadır.

Kaynakça

Aksoy, Ö. (2019). *Boşnak Alhamiyado Edebiyatı*. Ankara: Bengü.